

Тема. Розумове виховання

План

1. Поняття про розумове виховання.
2. Завдання розумового виховання.
3. Шляхи та засоби розумового виховання.
4. Педагогічні погляди і діяльність П.Блонського.

ОПП:

Розумове виховання, розумовий розвиток, науковий світогляд, інтелект, мислення.

Рекомендована література:

1. Волкова Н. П. Педагогіка. 4-те видання, стереотипне: Навчальний посібник / Н.П. Волкова. - К., "Академвидав", 2012. - 616 с.
2. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Підручник, - К.: Знання-Прес, 2003.
3. Педагогіка: Хрестоматія. — 2-ге вид., стер. Допущено МОН / Уклад. А.І. Кузьмінський. — К., Знання, 2006. — 700 с.
4. Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти. Навч. посіб. / О.Я. Савченко — К., Грамота, 2008. — 391 с
5. Фіцула М. М. Педагогіка. Видання 3-тє, стереотипне: Навчальний посібник / М.М. Фіцула. - К., "Академвидав", 2009. - 560с.

1. Поняття про розумове виховання.

Розумове виховання — діяльність вихователя, спрямована на розвиток інтелектуальних сил і мислення учнів з метою прищеплення культури розумової праці.

Розумове виховання відбувається у процесі засвоєння знань і не зводиться до нагромадження певного їх обсягу. Процес здобуття знань і якісне їх поглиблення є чинником розумового виховання лише тоді, коли знання стають особистими переконаннями, духовним багатством людини.

У процесі навчання та виховання реалізується головна мета розумового формування особистості учня — **розумовий розвиток**.

Розумовий розвиток — процес розвитку інтелектуальних сил, пізнавальних здібностей мислення учнів.

Під час розумового виховання відбувається накопичення певного фонду знань: термінології, символів, імен, назв, дат, понять, існуючих між ними зв'язків і залежностей, відображених у правилах, законах, закономірностях, формулах.

Основним завданням розумового виховання є розвиток мислення взагалі та різних його видів. Воно *також передбачає* оволодіння основними розумовими операціями (аналізом, синтезом, порівнянням, систематизацією). **Важливим завданням** розумового виховання є формування в учнів культури розумової праці, до

якої належать навчальні вміння. Їх поділяють на загальні, які використовуються під час вивчення будь-яких навчальних предметів (вміння читати, слухати, усно висловлювати свої думки, писати, працювати з книгою, контролювати себе), і спеціальні — необхідні для оволодіння знаннями в певній галузі (вміння читати ноти, технічні креслення, карти, слухати музичні твори, записувати числа, формули, нотні знаки, користуватися словниками, довідниками тощо).

Культура розумової праці означає вміння раціонально використовувати режим розумової роботи, точно і акуратно виконувати всі операції, підтримувати порядок на робочому місці і т. ін. Вона передбачає і вироблення в учнів особливих якостей, необхідних для засвоєння знань у будь-якій галузі: вміння зосереджено й уважно працювати, долати труднощі; розвиток пам'яті та використання різних її видів — логічної, моторної, зорової; вести спостереження і нотатки; контролювати себе, застосовувати знання в інших умовах.

Формуванню інтелектуальних умінь сприяють певні типи завдань:

- дослідницькі (спостереження, дослід, підготовка експерименту, пошуки відповіді в науковій літературі, екскурсії та експедиції і т. ін.);
- порівняльні, що свідчать про подібність або відмінність понять, складних явищ;
- спрямовані на впорядкування мислительних дій, а також користування алгоритмами або самостійне їх складання;
- аналіз і узагальнення ознак для виділення явища в певний клас чи вид.

2. Завдання розумового виховання.

Завдання розумового виховання

1. Озброєння учнів знаннями основ наук. У процесі навчання і виховання учні засвоюють певний фонд знань: факти, термінологію, символи, імена, назви, дати, поняття, зв'язки і залежності між ними, відображені в правилах, законах, закономірностях і формулах.

2. Формування наукового світогляду та національної самосвідомості на базі засвоєння системи знань і соціального досвіду. Про методик цього напрямку виховної роботи йтиметься далі.

3. Оволодіння основними мислительними операціями (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація) у процесі навчально-пізнавальної діяльності учнів на уроках і самостійної роботи.

4. Вироблення вмінь і навичок культури розумової праці, передусім інтелектуальних вмінь (загальних та спеціальних), вміння раціонально організувати час розумової роботи, здатність робити все точно й акуратно, тримати в належному порядку робоче місце, навчальні посібники, приладдя тощо.

При вирішенні цих завдань треба виходити з постулату, що основним багатством окремої людини і людської спільноти взагалі є інтелектуальне багатство. Якраз цим критерієм визначається престижність тої чи тої держави у світовому співтоваристві. Тому **провідне завдання розумового виховання** — це створення оптимальних умов для

розумового розвитку особистості, максимальне використання потенцій людини для зростання її інтелектуальних сил.

Інтелект (від лат. *intellektus* — пізнання, розуміння, розум) — це суб'єктивна здатність живих істот здійснювати доцільно орієнтовану діяльність, що дає змогу особистості забезпечувати активну діяльність у природному й соціальному середовищі.

У системі розумового розвитку людини важливе місце займає мислення.

Мислення — це процес опосередкованого відображення об'єктивної дійсності в зіставленнях, взаємозв'язках її структурних компонентів. Школа має закласти основи для формування різних видів мислення: діалектичного, логічного, абстрактного, узагальненого, категоріального, теоретичного, індуктивного, дедуктивного, алгоритмічного, репродуктивного, продуктивного, системного.

Розумове виховання передбачає оволодіння людиною низкою важливих розумових операцій: аналізом, синтезом, порівнянням, систематизацією.

Важливе завдання — формування інтелектуальних умінь, до яких відносять загальні вміння (читати, слухати, усно висловлювати свої думки, писати, працювати з книгою, іншими джерелами інформації) та спеціальні вміння (читати ноти, карти, схеми, слухати музичні твори, користуватися довідковою літературою). Усі ці вміння виступають основною передумовою становлення культури розумової праці.

3. Шляхи та засоби розумового виховання.

Шляхи і засоби розв'язання завдань розумового виховання:

- 1) стихійне сприйняття явищ і процесів навколишньої природної та соціальної дійсності людиною з раннього віку;
- 2) навчання в загальноосвітніх навчально-виховних закладах, де відбувається оволодіння основами наук;
- 3) навчання у професійних навчальних закладах;
- 4) користування джерелами засобів масової інформації (книги, газети, журнали, радіо, телебачення);
- 5) участь людини у продуктивній праці;
- 6) залучення учнів до позакласної та позашкільної виховної роботи;
- 7) організація досвіду поведінки особистості в соціальній діяльності;
- 8) включення людини до системи самоосвіти.

Засоби розумового виховання — це широкий спектр предметів, які використовують у системі пізнавальної діяльності людини: книги, комп'ютерна техніка, лабораторне обладнання, письмове приладдя та ін.

У системі розумового виховання широко застосовують різноманітні методи пізнавальної діяльності людини. У виборі методів треба виходити з головного завдання — забезпечення інтелектуального розвитку вихованців. Тому варто надавати перевагу

тим методам, які сприяють включенню особистості до активної самостійної пізнавальної діяльності.

4. Педагогічні погляди і діяльність П.Блонського.

Соціально-педагогічні ідеї розвивав у своїй творчості педагог і психолог Павло Петрович Блонський (1884-1941).

Народився у Києві, закінчив історико-філологічний факультет Київського університету. Викладав педагогіку у Московському університеті, тут же працював на посаді професора і за часів радянської влади. З 1921 р. він ректор Академії соціального виховання, де займається підготовкою вчителів.

Довгий час разом з Виготським розробляв теоретичні питання педології, потім відійшов від неї і зайнявся проблемами загальної, педагогічної і вікової психології.

Свої педагогічні погляди виклав у працях “Трудова школа”, “Курс педагогіки” та ін.

Визначаючи місце виховання у розвитку особистості людини, Блонський поступово прийшов до висновку, що спадковість є одним із факторів розвитку людини, але вирішальна роль у формуванні особистості належить вихованню.

Ідеалом виховання, за П.П.Блонським, повинна бути людина, у якій поєднувались би глибокі знання про природу, суспільство, здоров'я, вміння пізнавати і перетворювати дійсність, моральна чистота і багатство естетичних почуттів.

Найголовнішим завданням школи визначав навчити дітей жити. Школа не може дати дитині всю необхідну для життя суму знань, тому головне виробити в учнів вміння і бажання набувати знання на протязі всього життя.

П.П. Блонський намагався запровадити у школах генетичний метод. Він вважав, що дитина у своєму розвитку ніби повторює історію суспільства. Розвиток розуму дитини копія розвитку розуму людства. Дитина генетично (серцем і думкою) пов'язана з рідною культурою, зі своїм народом.

П.П. Блонський розширив традиційне розуміння мети трудової школи, яка передбачала передусім ручну працю учнів. Замість ручної праці він вводить більш широке поняття: соціальна праця. Школа повинна підготувати громадського працівника. Мета трудового виховання, за Блонським, полягає у розвитку в дитини “уміння створювати з речей і явищ природи предмети, корисні для людства”. Великого значення надавав політехнічній підготовці школярів.

В колі його наукових інтересів перебували ідеї дитячого самоврядування. Поряд з його позитивним досвідом, у 20-х роках намітились і негативні тенденції, на що вказував Блонський. Діти-активісти дуже часто намагались використати своє керівне становище для в'яснення стосунків з ровесниками, які, як їм здавалось, завинили перед ними. Зрештою, соціальні біди суспільства, такі як кар'єризм, відшукування ворогів народу, намагання задовольнити особисті інтереси через керівні посади та ін. стали невід'ємною частиною дитячих колективів.

У 30-ті роки діяльність Блонського піддалася критиці зі сторони офіційної педагогіки. Після розгрому педології він переважно займався психологією. Довгі роки його праці на видавались. Лише в 1970-тих рр. вийшли його вибрані твори.

Блонський відстоював самостійність педагогіки як науки. Наполягав на тому, щоб педагогіка спиралась на останні досягнення суспільних і природничих наук, була

пов'язана з філософією. Розробив ряд методів педагогічного дослідження: опитування, анкетування, тестування, спостереження, статистичний метод.

Визначаючи місце виховання у розвитку особистості людини, Блонський поступово прийшов до висновку, що спадковість є одним із факторів розвитку людини, але вирішальна роль у формуванні особистості належить вихованню.

Ідеалом виховання, за Блонським, повинна бути людина, у якій поєднувались би глибокі знання про природу, суспільство, здоров'я, уміння пізнавати і перетворювати дійсність, моральна чистота і багатство естетичних почуттів.

Найголовнішим завданням школи визначав – навчити дітей жити. Школа не може дати дитині всю необхідну для життя суму знань, тому головне – виробити в учнів уміння і бажання набувати знання на протязі всього життя.

Він прихильник активних методів навчання, які базуються на інтересі дитини і на організації її самостійної діяльності. Серед активних методів головним називав “дослідницький метод“, який включає дитячий експеримент, систематичні спостереження. У цьому ж зв'язку Блонський рекомендував екскурсії.

Розробляючи програму боротьби із шкільною неуспішністю, Блонський близько підійшов до проблеми рівневої диференціації учнів. Він пропонував створювати для слаборозвинутих учнів окремі класи.

Щодо організації навчання у школі Блонський рішуче виступав проти методу одночасного вивчення учнями різних наук і пропонував, щоб дитина в окремі відрізки часу займалась тільки однією наукою. Пропонував у цьому зв'язку студійну форму навчання.

Багато цікавих і важливих думок Блонський висунув і щодо підготовки учителя. До виховання і освіченості вчителя він ставить три найважливіші вимоги: *бути вихованою і освіченою в сучасному розумінні людиною, бути педагогом взагалі, бути знавцем своєї науки і її викладання.*

Вимагав вивчати психологію ще до того, як вивчається педагогіка. Сам Блонський викладав педагогіку і психологію в Академії соціального виховання. Педагогіку він починав читати з історії педагогіки. Виходило, говорив він, щось на зразок курсу “Класики педагогіки“. Надавав великого значення педагогічній практиці студентів, сам керував нею в Академії.